

Asia: VN/13519/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan organisaatio

Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

Sosiaalihuoltolaki

1. Ovatko kotiin annettavia palveluja koskevat säännökset (19 §, 19 a § ja 19 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

2. Kotihoitoa ehdotetaan järjestettäväksi vuorokaudenajasta riippumatta (19 §:n 3 mom.). Onko tämä mielestänne kannatettava ratkaisu?

-

3. Ovatko ns. tavallista palveluasumista koskevat säännökset (21 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

4. Onko tavallista palveluasumista koskeva pykälä tarpeeksi selkeästi muotoiltu? Jos ei, miten sitä voisi muuttaa?

-

5. Ovatko hoiva-asumista koskevat säännökset (21 c §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

6. Löytyisikö tehostettu palveluasuminen –termin korvaajaksi jokin parempi ehdotus kuin hoiva-asuminen? Mikä?

-

7. Ovatko ehdotetun hoiva-asumispykälän palvelun saantikriteerit tarkoituksenmukaisia ja tarpeeksi selkeitä? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

8. Ovatko turvapalvelun toteuttamista koskevat säännökset (46 a §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [Eesityksen mukaan sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin uusi 46 a §, jossa säädettäisiin turvapalvelun toteuttamisesta. Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan turvapalvelun tuottaja vastaisi siitä, että asiakas saa käyttöönsä yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvan turvalaitteiston sekä riittävästi opastusta ja neuvontaa sen käytössä. Eesityksen perustelujen (s. 71) mukaan tarkoitus on, että opastusta ja neuvontaa annettaisiin sekä laitteiston käyttöönoton yhteydessä että tarvittaessa myös sen jälkeen. Turvapalveluilla vastataan muun muassa sosiaalihuollon asiakkaiden kiireellisen avun tarpeeseen ja niiden tarkoituksena on varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa avun ympärivuorokautisesti. Asiakkaiden oikeuksien toteutumisen ja laadukkaiden palvelujen tuottamiseksi vuoksi on tärkeää, että asiakkaat osaavat käyttää turvalaitteistoja. Olisi syytä harkita, tulisiko säännöksestä nimenomaisesti ilmetä, että asiakkaalla tulee olla käytettävissään riittävästi opastusta ja neuvontaa koko turvalaitteiston käyttöajan, jotta säännöstä ei tulkittaisi virheellisesti siten, että riittävää olisi neuvonta ja ohjaus laitteiston käyttöönottoaiheessa.]

9. Pitääkö turva-auttajan olla sote-ammattihenkilö, vai riittääkö että hän on koulutuksensa ja kokemuksen perusteella sopiva, kuten lakiesityksessä ehdotetaan (46 a §)?

-

10. Ovatko kotihoidon henkilöstön riittävyyden turvaamista koskevat säännökset (46 b § ja 49 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

11. Ovatko ns. hybridiasumista koskevat säännökset (46 c §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

Vanhuspalvelulaki

12. Onko mielestänne pitkäaikaisen laitoshoidon lakkauttaminen sosiaalihuollon yksiköissä iäkkäiden osalta onnistunut ratkaisu (14 §, 14 a §, 15 b §)?

-

13. Onko lakiehdotuksessa esitetty palvelusuunnitelman sisällön täsmentäminen tarpeellista (16 §)?

Kyllä

14. Onko lakiehdotuksessa esitetty omatyöntekijän tehtävien täsmentäminen tarpeellista (17 §)?

-

15. Onko lääkehoidon toteuttamista koskeva säännös mielestänne onnistunut (20 §:n 1 mom.)?

-

16. Onko mielestänne kannatettavaa, että seurantayhteenvedot julkaistaisiin toimintayksikkökohtaisina (24 a §)?

-

Koko lakipakettia koskevat kysymykset

17. Mitä haasteita näette säännösten toimeenpanossa? Onko lakiesityksellä riskejä?

-

18. Millaista tukea toivotte toimeenpanoon?

-

19. Mitä muuta haluaisitte lausua esityksestä?

Vanhuspalvelulain 16 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 80) on todettu, että palvelujen sisällön suunnittelussa olisi hyvä määritellä esimerkiksi, voidaanko asiakkaan tarpeisiin kotihoidossa vastata osaksi muun muassa virtuaalisin kotikäynnein ja erilaisten teknologisten ratkaisujen avulla. Näistä kotihoidon toteuttamistavoista säädettäisiin esityksen mukaan sosiaalihuoltolakia koskevan ehdotuksen 46 b §:n 2 ja 3 momentissa.

Oikeuskansleri kiinnitti 24.6.2020 antamassaan lausunnossa OKV/1027/21/2020, joka koski laatusuositusta hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020-2021, huomiota siihen, että digitalisaation ja uuden teknologian tuottamista hyödyistä huolimatta, on ikääntyneen väestön kohdalla kiinnitettävä erityistä huomiota heidän taitoihinsa, kykyihinsä ja haluunsa hyödyntää niitä, jotta heidän sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeisiinsa voidaan vastata asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti vaarantamatta heidän oikeuksiaan. Oikeuskansleri katsoi, että mikäli asiaan ei kiinnitetä riittävästi huomiota, voi ikääntynyt henkilö pahimmillaan jäädä ilman tarvitsemaansa palvelua. Hän korosti myös sitä, että ikääntyneillä on oltava käytettävissään luotettavaa ja riittävää tukea digitaalisten palvelujen ja uuden teknologian käytölle ja tietoa tuen saamisesta.

Olisi syytä harkita, tulisiko palvelusuunnitelmaa koskevassa säännöksessä nimenomaisesti säätää siitä, että yksilöllisesti laadittavassa palvelusuunnitelmassa käsiteltäisiin virtuaalisten palvelujen ja muiden teknologisten ratkaisuja hyödyntämistä kyseisen asiakkaan kohdalla. Tällä tavoin voitaisiin varmistaa sitä, että ikääntyneen henkilön mielipide palvelujen antamiseen kyseisillä tavoilla tulisi selvitettyksi ja palvelut voitaisiin sen perusteella tarjota hänelle toimivimmalla tavalla, mikä osaltaan varmistaisi palvelujen käytännön toteutumista.

Esityksen päätavoite on edistää iäkkäiden henkilöiden edellytyksiä elää kodissaan turvallisesti sekä saada tarpeitaan vastaavat kotiin annettavat palvelut oikea-aikaisina, riittävinä ja laadukkaina. Tähän liittyvänä tavoitteena on parantaa kotihoidon henkilöstön riittävyttä sekä toiminnan toteuttamista ja johtamista niin, että alalle saadaan uusia työntekijöitä ja nykyiset työntekijät haluavat jatkaa työskentelyä alan tehtävissä. (s. 26) Lakiehdotuksen tärkeänä tavoitteena on erityisesti kotihoidon henkilöstön riittävyyden varmistaminen.

Esityksen vaikutuksia koskevassa arviossa on todettu, että esityksestä aiheutuva henkilöstön lisätarve aiheutuu kotihoidon ympärivuorokautisuudesta. Lisähenkilöstön tarpeeksi esityksessä on arvioitu 654 henkilötyövuotta (pääasiassa lähihoitajia) (s. 42) ja esityksen mukaan uudistusta tehdään työvoiman saatavuuden osalta haastavassa henkilöstötilanteessa (s. 45). Esityksen mukaan maaliskuussa 2021 tehdyn ammattibarometrin mukaan sairaanhoitajista ja lähihoitajista on pulaa isossa osassa maata, ja näiden alueiden määrä on kasvanut viimeisen vuoden aikana. Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan koulutuspaikkoja on lisättävä tulevina vuosina väestön ikääntymisen vuoksi, minkä lisäksi esityksessä on tuotu esille eräitä muita uudistuksia, jotka lisäävät tulevaisuudessa esimerkiksi sairaanhoitajien tarvetta (s. 46-47).

Esityksessä on tunnistettu työvoiman saatavuutta koskeva kysymys ja esityksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö valmistelevat yhdessä vuosille 2021-2023 ajoittuvaa sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittämishanketta, jonka tavoitteena näyttäisi olevan muun muassa työvoiman tarpeeseen vastaaminen.

Siitä huolimatta, että esitysluonnoksessa on tunnistettu hoito- ja hoivahenkilöstön saamiseen ja myös työssä pysymiseen liittyvät haasteet, joihin esityksellä myös yritetään vastata, on esityksen jatkovalmistelussa syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka työvoiman riittävyys voidaan turvata, jotta esityksellä tavoitellut vaikutukset voisivat käytännössä toteutua.

Esityksellä on tarkoitus muuttaa sosiaalihuoltolain (47 §) ja vanhuspalvelulain (23§) omavalvontaa koskevia säännöksiä lisäämällä niihin säännökset, joiden mukaan omavalvontasuunnitelmaa käytettäisiin myös asiakastyöhön osallistuvan henkilöstön riittävyyden jatkuvaan seurantaan ja palveluja olisi kehitettävä muun muassa seurannan perusteella. Esityksessä on viitattu apulaisoikeuskanslerin sosiaalihuollon omavalvontaa koskevaan päätökseen (OKV/33/70/2020), jossa tuotiin esille muun muassa omavalvonnan käytännön toteuttamista koskevia ongelmia.

Esityksen mukaan hyvin toteutettu omavalvonta on olennainen osa palvelujen laadun varmistamista, mikä kuuluu myös kyseisen esityksen tavoitteisiin. Siksi omavalvontaa koskevan sääntelyn kiireisimpiä kehittämistarpeita on esityksen mukaan perusteltua nostaa esiin kyseisessä esityksessä, vaikka asiaa koskeva sääntely saattaa lopulta päätyä osaksi laajempaa kokonaisuutta. (s. 25-26)

Omavalvontasuunnitelmien täsmentämistä henkilöstön riittävyyden seurannassa voidaan pitää kannatettavana ehdotuksena, samoin kuin yleisemmin omavalvonnan velvoittavuuden vahvistamista ("toteutetaan" pro "järjestetään"). Henkilöstön riittävyyden seurannan käytännön toteutuminen omavalvonnan osana riippuu kuitenkin siitä, toimiiko omavalvonta tarkoitettusti.

Omavalvonnan katsotaan olevan keskeinen sosiaalihuollon valvonnan keino ja sitä on perusteltua kehittää omana koko sosiaalihuoltoa koskevana toimenpiteiden kokonaisuutena. Toimiva ja tehokas omavalvonta turvaa sosiaalihuollon asiakkaiden asemaa ja oikeuksia ja on olennainen osa sen rakenteita. Muun muassa tämän vuoksi apulaisoikeuskanslerilla omavalvonnan toimivuus ja kehittäminen ovat edelleen vireillä edellä mainittuun sosiaalihuollon omavalvontaa koskevaan päätökseen (OKV/33/70/2020) liittyvänä asiana.

Mustonen Marjo
Oikeuskanslerinvirasto - Apulaisoikeuskansleri